Onderbelichte geschiedenis: Lebensborn in Kunsthal

Achtergrond - 1 mei 2025 - Auteur: Daan Joris

Kunsthal Rotterdam besteedt aandacht aan een onderbelicht hoofdstuk uit de geschiedenis van nazi-Duitsland: Lebensborn. Met dit project wilde SS-leider Heinrich Himmler het aantal Arische kinderen vergroten. Het museum presenteert het onderzoek van fotograaf Angeniet Berkers, die haar bevindingen verwerkte in het fotoboek ‘Lebensborn. Birth Politics of the Third Reich.’ "De Kunsthal is trots op het feit dat we haar werk hier kunnen tonen rondom 4 en 5 mei", laat het museum weten.

Angeniet Berkers (1985) kwam in 2019 voor het eerst in aanraking met Lebensborn. "Ik was verbaasd dat ik er nog nooit over gehoord had en dat dit deel van de geschiedenis zo onbekend is. Omdat de mensen die geboren zijn in deze tehuizen inmiddels minstens 80 jaar oud zijn, viel er geen moment te verliezen! Ik besloot deze mensen op te sporen om hun verhalen vast te leggen en documenteerde relevante plekken, objecten, archiefmaterialen en documenten", schrijf Berkers zelf over haar project.

Himmlers geesteskind

Lebensborn, een oud-Duitse aanduiding voor ‘bron van leven’, was een nazi-programma dat in 1935 is opgezet door Heinrich Himmler. Het doel van het project was om het aantal ‘Arische’ kinderen te vergroten. De nazi’s geloofden dat er een superieur ras voortgebracht kon worden dat voldeed aan de Arische standaard: atletisch, blond haar en blauwe ogen. Himmler wilde dit doel bereiken door vrouwen die voldeden aan deze standaarden zo veel mogelijk nageslacht voort te laten brengen. SS'ers werden gestimuleerd om kinderen te verwekken bij deze vrouwen. Het programma creëerde voorzieningen waar moeders, getrouwd en ongetrouwd, in afgelegen kraamklinieken in veilige omstandigheden hun kinderen konden krijgen. Na de geboorte werd het kind vaak ondergebracht bij rijke nazi-families. Als vrouwen meer dan vijf kinderen baarden, beloonde de SS hen met een ereteken: het *Mutterkreuz*. Naar schatting zijn er 8.000 nakomelingen in Duitsland voortgekomen uit het Lebensborn-programma.

In 1939 had het project volgens Himmler te weinig voortgang geboekt en daarom

ging hij een stap verder. In bezette gebieden opende Himmler klinieken. Noorwegen was, vanwege de uiterlijke kenmerken van haar inwoners, voor de nazi's een interessant land om klinieken te openen. Volgens schattingen zijn er tussen de 8.000 en 12.000 kinderen geboren in Noorwegen ten gevolge van het Lebensborn-programma. Daarnaast werd ontvoering opgenomen in het programma. De SS ontvoerde kinderen uit bezette gebieden die voldeden aan de Arische standaarden en bracht hen onder bij Duitse families.

De tentoonstelling

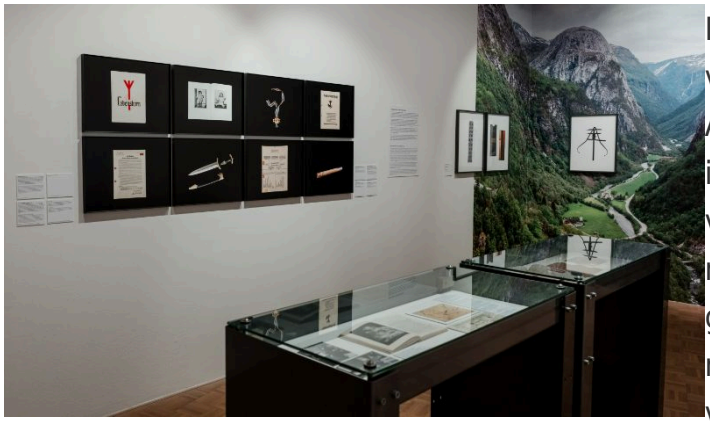

De tentoonstelling toont het resultaat van het jarenlange onderzoek van Angeniet Berkers. Aan de hand van indringende persoonlijke verhalen en voorwerpen wordt de bezoeker meegenomen in de gruwelijke geschiedenis van Lebensborn. Aan de muren hangen foto's van de tehuizen, van voorwerpen en archiefmateriaal. In een vitrine in het midden van de zaal liggen meetinstrumenten, zoals haarkleurmonsters en oogkleuren in een metalen doosje. Met deze meetinstrumenten onderzochten artsen of de kinderen voldeden aan de Arische standaarden. De apparatuur toont het systematische karakter van het Lebensborn-programma.

Voorbij de vitrines hangen drie grote foto's van mensen die slachtoffer zijn van het nazi-project. In totaal interviewde Berkers negen slachtoffers waarvan er drie zijn geportretteerd in de tentoonstelling. Veel Lebensborn-kinderen groeiden op zonder te weten wie hun biologische ouders waren en begonnen aan een zoektocht naar hun identiteit. In tekst en audiofragmenten vertellen de slachtoffers hun aangrijpende levensverhalen: Hoe gaan zij om met een verleden waarvoor zij niet kozen en hoe verliep hun zoektocht naar hun eigen identiteit?

Audiodocumentaire

Deze week verscheen een audiodocumentaire van programmamaker Jakob Koolschijn waarin het onderzoek van Angeniet Berkers centraal staat. De audiodocumentaire, Lebensborn - Een Kind voor de Führer, is een mooie aanvulling op de tentoonstelling. In de podcast wisselen audiofragmenten van slachtoffers af met achtergrondinformatie over wat het Lebensborn-programma behelsde. Daarnaast deelt Berkers haar persoonlijke ervaringen tijdens het onderzoek en de keuzes waarvoor ze kwam te staan. Koolschijn maakte de podcast voor Het Spoor Terug, de documentaire-rubriek van het

geschiedenisprogramma OVT.

Koolschijn laat telefonisch weten bewondering te hebben voor de aanpak van Berkers: "Angeniet is met grote zorgvuldigheid te werk gegaan en heeft de veelzijdigheid van het onderwerp goed weergegeven. Daarnaast heeft Angeniet afgerekend met een aantal mythes rondom het Lebensborn-programma." Hiermee doelt hij op de verhalen die in de naoorlogse jaren een eigen leven gingen leiden, zoals de mythe dat de tehuizen bordelen waren.

De tentoonstelling is te bezichtigen tot en met 13 juli.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel:
https://duitslandinstituut.nl/artikel/63213/onderbelichte-geschiedenis-lebensborn-in-kunsthal